

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

TRANSFORMATION AND ECONOMIC SYSTEMS DEVELOPMENT

УДК 316.6; 332.1

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ РОЗДРІБНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ У ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЯХ

З.В. Герасимчук, д.е.н.

В.І. Корсак, к.мед.н.

Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна

Герасимчук З.В., Корсак В.І. Развитие региональных роздрібних торговельних мереж у економічних теоріях.

У статті було запропоновано власний теоретичний підхід, щодо формування регіональних роздрібних торговельних мереж, зміст якого полягає у тому, що формування РРТМ у відповідності до принципів сталого розвитку можливе при одночасній підтримці двох взаємодоповнюючих процесів: процесу розвитку РРТМ та процесу забезпечення соціально-економічно-екологічної безпеки регіону.

Ключові слова: роздрібна торговельна мережа, розвиток, безпека, регіон

Герасимчук З.В., Корсак В.І. Развитие региональных розничных торговых сетей в экономических теориях.

В статье было предложено собственный теоретический подход, по формированию региональных розничных торговых сетей, содержание которого заключается в том, что формирование РРТМ в соответствии с принципами устойчивого развития возможно при одновременной поддержке двух взаимодополняющих процессов: процесса развития РРТМ и процесса обеспечения социально-экономически-экологической безопасности региона.

Ключевые слова: розничная торговая сеть, развитие, безопасность, регион

Herasyrchuk Z.V., Korsak V.I. Development of the regional retail networks in economic theories.

It was suggested own theoretical approach in forming regional retail networks. The content of the theoretical approach lies in that forming regional retail networks in accordance with the principles of sustainable development, and it is possible at simultaneous support of both processes: the development of regional retail networks and providing socio-economic and ecological security of the region.

Keywords: retail networks, development, security, region

Суспільство у своєму розвитку досягло такого етапу, коли вплив на планету створює невідворотні зміни, які дедалі більше загрожують його існуванню. Тому в умовах екологічної кризи перед вченими різних галузей науки постає питання пошуку виходу із даної ситуації шляхом створення теоретико-методологічних напрацювань, які можна було б реалізувати на практиці, що сприятиме вирішенню наростаючих екологічних проблем.

Одним із ключових векторів становлення наукової думки у даному напрямку є забезпечення сталого розвитку на регіонально-галузевому рівні.

Враховуючи те, що роздрібна торгівля є кінцевою ланкою у процесі виробництва та розподілу, а також відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку, дослідження її у ракурсі забезпечення сталого розвитку регіонів має не тільки теоретичне, а і практичне значення.

На нашу думку, основним структурним компонентом галузі роздрібно-торгівлі є регіональна роздрібна торговельна мережа (РРТМ), так як саме вона щодня задовольняє потреби жителів регіонів у товарах та послугах, необхідних для підтримання певного рівня якості їх життя, що є заперечною умовою сталого розвитку.

Тому, ми вважаємо, що дослідження теоретично-методологічних аспектів її формування та розробка механізмів практичної реалізації їх, допоможе органам місцевої влади забезпечувати сталий розвиток регіонів у частині задоволення соціально-економічно-екологічних потреб його жителів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Значний внесок у становлення концепції сталого розвитку та розробку методології його реалізації, в тому числі, на рівні регіону зробили такі вчені, як: Буркинський Б.В., Герасимчук З., Грицевич І., Вахович І., Данилишин Б.М., Дайлами М., Дейлі Г., Брундтланд Г., А. Паччеї, А. Гранберг, Данилов-Данільян В., Коптюг В., Добровольський В., Долінський А., Дорогунцов С., Згуровський М., Кокорин А., Луговой О, Макаров А., Медоуз Д., Месарович М., Мельник Л., Новоселов А., Станслер Г., Томас В., Чепурных Н.

Проблеми становлення роздрібної торгівельної мережі досліджували такі вчені, як Д. Ферні, К. Мур, М. Леві, Б.А. Вейтц, Крісталлер В., Льош А., Беррі В., Прауфут М., Мерфі Р, Хоттенлінг Х., Хафф Д., Рейлі В., Серебряков С.В., Л.А. Брагіна, І. Адізес, А. Мазаракі, Т.П. Данько, І.О. Бланк, Г. Джоунз, Л.А. Хасіс, О.В. Чкалова, В.В. Алопій, Н.О. Голошубова, А.Б. Цветкова. Проте питання її формування на рівні регіону у напрямку, який би відповідав принципам сталого розвитку у роботах цих вчених не актуалізувалося.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

На даний момент в науці склалася така ситуація, що одна група вчених досліджує проблеми сталого розвитку суспільства, друга вивчає шляхи розвитку регіонів, а третя питання становлення роздрібних торгівельних мереж, що на нашу думку є недостатньо результативним підходом.

Ми вважаємо, що відсутність теоретичної платформи, яка б інтегрувала дані три напрямки розвитку наукової думки є вагомим стримуючим фактором вирішення завдань, які сьогодні стоять перед органами державної влади та місцевого самоврядування у аспекті розвитку РРТМ у напрямку, який би максимально відповідав принципам сталого розвитку.

Мета статті. На основі аналізу соціально-економічно-екологічних теорій, теорій регіонального розвитку та просторового розміщення підприємств, а також теорій розвитку торгівельних організацій, розробити базис теорії формування регіональних роздрібних торгівельних мереж.

Рис. 1. Групи теорій, які потребують дослідження у аспекті створення теорії формування РРТМ

Виклад основного матеріалу

На нашу думку, для створення теорії формування регіональних роздрібних торгівельних мереж у відповідності до принципів сталого розвитку, необхідно дослідити існуючі роботи вчених-економістів, які є теоретичним підґрунтям розвитку регіонів, торгівлі та сталого розвитку (Рис. 1).

До першої групи теорій, які повинні бути нами проаналізовані і основні постулати яких повинні лягти в основу нашої роботи відносяться теорії, які обґрунтовують необхідність соціально-економічно-екологічного розвитку суспільства.

При проведенні їх дослідження, нами були виділені ключові аспекти, які на нашу думку, повинні стати фундаментом у створенні теорії фор-

мування регіональних роздрібних торгівельних мереж (Табл. 1).

Таким чином, вище проведений аналіз існуючих соціально-економічно-екологічних теорій показав, що теорія сталого розвитку РРТМ повинна розкривати механізми реалізації продовольчої безпеки, зниження забруднення навколишнього середовища та використання невідновлювальних ресурсів, контролю якості та екобезпеки товарів, розвитку соціальної відповідальності роздрібних торгівельних організацій, а також реалізацію принципів соціальної справедливості шляхом забезпечення цінової доступності для усіх верств населення.

Важливим етапом для створення теорії формування РРТМ є дослідження робіт вчених, які пояснюють сутність просторової організації роздрібної

торгівлі та розвитку територій де вона функціонує, що дасть нам можливість виявити ключові моменти, які визначають територіальну організацію РРТМ, а це дозволить нам розробити прин-

ципи ефективного просторового розміщення її компонентів.

Таблиця 1. Теорії соціально-економічно-екологічного розвитку та важливі їх аспекти необхідні для створення теорії формування РРТМ

Теорії соціально-економічно-екологічного розвитку	Суть	Теоретичні постулати теорії формування РРТМ
Д. Форестер [1]	Сучасні темпи розвитку спричиняють: скорочення промисловості, зниження рівня життя, різке збільшення смертності через нестачу їжі та забруднення, вичерпаються природні ресурси та відбудеться різке скорочення кількості населення на планеті; Порятунок планети вбачає у зниженні рівня народжуваності та регламентації зростання рівня виробництва;	Зниження забруднення навколишнього середовища; РРТМ – ключова складова продовольчої безпеки регіону;
Meadows D.H. [2]	Запропонував концепцію «нульового зростання», суть, якої полягає у тому, що існує лише два способи виправити дисбаланс, що виник на планеті, – або знизити темпи приросту чисельності населення або дозволити рівню смертності зрости;	Контроль якості та екобезпеки товарів;
Дж. Хартвик, P. Solow, Т. Пейдж [3, 4, 5]	Суспільство повинно інвестувати рентні доходи від експлуатації не поновлюваних ресурсів у відтворний капітал для того, щоб підтримувати реальне споживання;	Зниження використання невідновлювальних ресурсів;
Бобилев С.Н. Ходжаєв А.Ш. [6]	Інституційні чинники – є одними із ключових при реалізації сталого розвитку, адже вони можуть забезпечувати зниження навантаження на природний капітал;	
Daly H. [7]	Екстенсивне зростання виробництва продукції, характерне для кейнсіанської економіки, має бути замінене зростанням екологічним, суть якого полягає у зменшенні залежності від сировини;	
Д. Пірс [8]	Заміщення природного капіталу штучним обмежене, тобто заміна спожитого природного капіталу можливе лише іншим природним ресурсом, а не техногенним капіталом;	Розвиток соціальної відповідальності роздрібних торговельних організацій;
Ініціатива ООН [9]	Впровадження «Зеленої» економіки забезпечить: ефективне використання природних ресурсів; збереження і збільшення природного капіталу та зростання екосистемних послуг і біорізноманітності; зменшення забруднення планети; зниження вуглецевих викидів; зростання доходів і зайнятості;	
Брунтланд Г.Х. [10]	Стратегічними цілями сталого розвитку повинні стати: ліквідація соціальної нерівності, нерівномірності економічного зростання та усунення екологічних загроз; Задоволення існуючих потреб населення планети потрібно вирішувати без ризику для задоволення потреб майбутніх поколінь;	Економічна доступність товарів – ключова складова соціальної справедливості

У нижченаведеній таблиці представлений аналіз теорій розвитку регіонів та просторового розміщення господарської діяльності (Табл. 2), який дозволяє нам виділити ключові моменти, які, на наш погляд, повинні стати базисом у створенні теорії формування РРТМ у частині їх структурної та територіальної організації.

Таким чином, теорія формування РРТМ повинна розкривати механізми: забезпечення географічної доступності торговельних закладів для спо-

живачів; дотримання балансу ефективності її функціонування для задоволення потреб інвесторів та доступності для жителів регіону; розвитку РРТМ через створення «полісів зростання», шляхом залучення у регіон лідера роздрібною ринку та «дифузії нововведень» на решту території де працюють інші роздрібні торговельні організації; залучення та підтримки малого бізнесу у роздрібному секторі економіки; стимулювання сталого розвитку регіону, шляхом збільшення потен-

ціалу його ринку та вирішення інфраструктурних проблем, що сприятиме зростанню його інвестиційної привабливості.

Наступна група теоретичних концепцій, які на нашу думку, повинні бути проаналізовані із цілю

створення теорії формування РРТМ – є теорії, які пояснюють розвиток торгівельних організацій.

Таблиця 2. Теорії розвитку регіонів та ключові аспекти, які важливі для створення теорії формування РРТМ

Теорія	Суть	Теоретичні постулати теорії формування РРТМ
Теорія розміщення сільського господарства Й. Тюнен [11]	Оптимальна схема розміщення – це система концентричних кругів різного діаметру навколо центрального міста; чим вища собівартість того чи іншого продукту на одиницю ваги, тим далі від міста доцільне його розміщення	Забезпечення географічної доступності торгівельних закладів;
Теорії центральних місць В. Крісталлер [12]	Товари періодичного попиту повинні купуватись у найближчому центральному місці; затрати часу на купівлю товарів та послуг мають бути мінімальні;	
Теорія штандарта В. Лаундхарт, А. Вебер [13, 14]	Витрати на робочу силу, транспортні витрати, витрати на сировину – є ключовими чинниками, які впливають на розміщення промислового підприємства	Локалізація компонентів системи РРТМ обумовлюється економічною доцільністю;
Теорія просторової економічної рівноваги А. Леш, М. Фуджита, Т. Мори, П. Кругман [15, 16, 17]	Усі ринкові зони мають мінімальний розмір; місце розташування кожної фірми характеризується максимально можливими перевагами для споживачів і виробників;	
Теорії розвитку центру міста С. Борджеса, Х. Хойта, Ч. Гарріс, Е. Ульмана [18, 19, 20]	Показують можливі варіанти розвитку центральних місць населених пунктів;	
Теорія полюсів зростання Ф. Перру Г. Мюрдаль, А. Хиршман, П. Потье [21, 22, 23]	Випадкові фактори спричиняють розвиток агломерації, який виражається в зростанні продуктивності праці і капіталу і підсилюється ефектом масштабу;	Трансформування компонентів РРТМ у «полюс зростання» території;
Теорія «дифузії нововведень» Т. Хегерstrand [24]	Нововведення поширюються від центру до периферії; поширення відбувається стадійно;	Розвиток РРТМ через перманентне створення «полюсів зростання» та «дифузії нововведень»
Теорія «потенціалу ринку» Дж. Харріс [25]	Ринкова інфраструктура і доступ до ринку є факторами, які стимулюють концентрацію виробництва	РРТМ складова регіональних кластерів та фактор інвестиційної привабливості регіону
Теорія підприємницької активності Й. Шумпетерх [26]	Підприємницька активність здійснює технічний прогрес, що і призводить до розвитку економіки	Підприємництво рушійна сила розвитку РРТМ

Відомо, що питання розвитку торгівельних організацій досліджується від самих початків становлення економіки, як науки. Протягом цього періоду було створено велику кількість гіпотез, які

пояснюють причини та закономірності, які лежать в основі їх розвитку, однак жодна із них не розглядає становлення роздрібних торгівельних організацій із позиції соціально-економічно-екологіч-

ного розвитку, що на наш погляд, на даний момент суттєво стримує формування РРТМ на засадах сталості. Тому, ми вважаємо, що деякі аспекти даних теорій, повинні бути використані для створення теоретичного базису формування РРТМ (Табл. 3).

Із вищенаведеної таблиці випливає, що теорія формування РРТМ повинна включати в себе забезпечення досконалої конкуренції на роздрібному

ринку регіону; забезпечення регіону адекватною його потребам структурою форматів торгових закладів, а також асортиментом товарів та послуг; впровадження кооперації малого бізнесу у даний сектор економіки регіону; підвищення інноваційної активності торговельних організацій та необхідність державного регулювання даної галузі для забезпечення сталого її розвитку.

Таблиця 3. Теорії розвитку роздрібних торговельних організацій та їх аспекти, важливі для створення теорії формування РРТМ

Назва теорії	Суть теорії	Теоретичні постулати теорії формування РРТМ
Колесо роздрібної торгівлі McNaig M.P. [27]	Компанії виходять на ринок із низькими цінами, та вузьким асортимент, по мірі розвитку вони підвищують ціни та розширюють асортимент, потім цикл повторюється	Забезпечення досконалої конкуренції на роздрібному ринку регіону;
Акордеон роздрібної торгівлі Hower R. [28]	З розвитком роздрібним організаціям характерно спеціалізуватися та диверсифікуватися	Адекватні потребам регіону структура форматів торгових закладів та асортимент товарів та послуг;
Еволюційна теорія Davies K. [29]	Виживають ті організації, які найкраще адаптуються до навколишнього середовища	Кооперація малого бізнесу - оптимальний вектор розвитку РРТМ;
Інституційна теорія Arnold SKozinets R. [30]	Організація є відображенням середовища в якому вона існує, її розвиток синхронний із розвитком соціуму	Ефективна регіональна регуляторна політика галузі роздрібної торгівлі; Захист прав інвесторів;
Теорія конфлікту Maronick T. Walker B. [31]	Виникнення інновацій в одній із торгових організацій – неминуче призводить до її копіювання іншими	Інновації – визначальна сила розвитку РРТМ

Рис. 2. Піраміда формування РРТМ у відповідності до принципів сталого розвитку

Таким чином, на основі аналізу вищевказаних теорій можна зробити висновок, що теоретична платформа формування РРТМ, у відповідності до принципів сталого розвитку, повинна базуватися на поєднанні ринкових цілей розвитку РРТМ та забезпеченні соціально-економічно-екологічної безпеки регіону, тобто коли економічні показники розвитку РРТМ досягаються не погіршуючи, а

навпаки покращуючи рівень соціально-економічно-екологічної безпеки у регіоні.

Ми вважаємо, що для реалізації розвитку РРТМ, необхідно створити умови для виникнення економічно результативних «полюсів зростання» (сучасних торгових закладів) та дифузії кращого досвіду «полюсу» по усій території регіону шляхом стимулювання підприємницької та іннова-

ційної активності малого та середнього бізнесу, яке повинне забезпечити: підвищення прибутковості та конкурентоздатності малого та середнього бізнесу, а також формування на території регіону економічно та фінансово ефективною структури РРТМ, яка повинна бути невід'ємною складовою регіональних кластерів (Рис. 2).

Для забезпечення соціально-економічно-екологічної безпеки регіону при формуванні РРТМ в економічному аспекті необхідно: захистити права інвесторів та підтримати такий рівень конкуренції, який би задовольнив потреби усіх учасників роздрібно-ринку, в тому числі і споживачів.

Для реалізації соціальної складової безпеки регіону, на наш погляд, необхідно: забезпечити продовольчу безпеку його жителів; організувати рівномірне поширення торгівельної мережі по усій території населених пунктів регіону, що сприятиме географічній та асортиментній доступності товарів, а також впровадити контроль їх якості та безпечності.

В основу екологічної безпеки регіону при формуванні РРТМ, відповідно до результатів ана-

лізу розглянутих теорій, необхідно покласти: забезпечення використання на певному рівні не відновлювальних ресурсів компонентами системи РРТМ, шляхом впровадження еко-логістики та інноваційних торгівельних еко-технологій, а також зниження забруднення навколишнього середовища системою РРТМ у цілому.

Висновки

На основі синтезу теорій регіонального розвитку, просторового розміщення підприємств, теорій соціально-економічно-екологічного розвитку а також теорій, які обґрунтовують розвиток торгівельних організацій, можна стверджувати, що формування РРТМ у відповідності до принципів сталого розвитку можливе при одночасній підтримці двох взаємодоповнюючих процесів: процесу розвитку РРТМ та процесу забезпечення соціально-економічно-екологічної безпеки регіону. На нашу думку, саме такий теоретичний підхід забезпечить соціально-економічно-екологічне становлення галузі роздрібно-торгівлі у регіоні та дозволить суттєво сприяти його сталому розвитку.

Список літератури:

1. Форрестер Д. Мировая динамика: Пер. с англ. / Д. Форрестер. – М: ООО «Издательство» АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2003. – 379 с.
2. Meadows D.H., Meadows D.L., Panders J., Behrens W.W. (1972), "The Limiting to Growth", N.Y. Potomac, p. 207.
3. Hartwick J.M. (1977), "Intergenerational Equity and the Investing of Rents from Exhaustible Resources", The American Economic Review, vol. 67, №5.
4. Solow R.M. (1986), "On the intergenerational allocation of natural resources", Scandinavian Journal of Economics, №88 (1).
5. Page T. (1988), "Intergenerational equity and the social rate of discount". In: V. Kerry Smith (ed.). Environmental resources and applied welfare economics. Resources for the Future, Washington DC.
6. Бобылев С.Н. Ходжаев А.Ш. Экономика природопользования. – Москва: Инфра-М. – 2004.
7. Daly H., Cobb J.B. (1989), "For the common good: redirecting the economy toward community, the environment and sustainable future". Boston, p. 221.
8. Пирс Д. Экономика природных ресурсов и окружающей среды./ Д. Пирс, Р. Тернер – Москва: Диалог-МГУ. – 1992.
9. UNEP (2010), "The Green Economy Initiative", [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unep.org/greeneconomy> (дата обращения: 2010-07-06)
10. Брунтланд Г.Х. Наше общее будущее. Доклад МКОСР. М.: Прогресс. – 1989. – 180 с.
11. Тюнен И. Изолированное государство. – М. 1926.
12. Christaller W. (1966), "Central Places in Southern Germany" trans. C.W. Baskins, Englewood Cliffs N.J., Prentice Hall
13. Launhardt W.(1982), "Die Bestimmung des Zweckmassgsten Standort Einer Gewerblichen Anlage", Zeitschrift des Vereins der Deutscher Sngeniers B. XXX, №3.
14. Вебер А. Теория размещения промышленности / А. Вебер. – М. – 1926.
15. Леш А. Географическое размещение хозяйства / Леш А. – М.: Издательство иностранной литературы. 1959. – 438 с.
16. Fujita M.(1996), "Structural Stability and Evolution of Urban Systems", Regional Science and Urban Economics, Vol. 27, No. 8, pp. 399-442
17. Кругман П. Простір: останній рубіж // Просторова економіка. – 2005. – №3. – С. 121-126.
18. Park R.E. (1967), "The Growth of city: In Introduction to a Research Project", The City. – Chicago, Ch.2, P. 47 – 63.
19. Hoyt H. (1933), "One Hundred Years of Land Values in Chicago", Chicago Univ. Press, p.181.

20. Harris C.D. (1945), "The Nature of Cities", *Annals of the American Association of Political and Social Sciences*. – 1945. – Vol. 242. – P. 7.
21. Perroux F. (1961), "L'economie du XX siecle", Paris, 1961.
22. Myrdal G. (1957), "Economic Theory and Under – developed Regions", London, 1957.
23. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: уч. для вузов. – 2-е изд. – М. : ГУ ВШЭ, 2001. – 495 с.
24. Хаггет П. Просторовий аналіз в економічній географії Пер. з англ. / Під ред. В.М. Гохмана і Ю.В. Медведкова. – М.: Прогрес, 1968. – 392 с.
25. Davis D.R., Weinstein D.E (2002), "Bones, Bombs and Break Points : The Geography of Economic Activity", *American Economic Review*. 92, pp. 1269-1289
26. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
27. McNair M.P.(1958), "Significant Trends and Developments in the Postwar period", in *Competitive Distribution in a Free High-Level Economy and Its Implications for the University* ed. A.B. Smith, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
28. Hower R.(1943), "History of Macy's of New York 1858-1919", Cambridge, Harvard University.
29. Davis K., Blomstrom R.L. (1966), "Business and ks Environment", New York: MacGraw Hill.
30. Arnold S., Kozinets R.V. Handelman J.M.(2001), "Hometown ideology and retailer legitimation: the institutional semiotics of Wal – Mart flyers", *Journal of Retailing*, no. 77(2), p. 243-271.
31. Maronick T., Walker B. (1974), "The dialectic evolution of retailing", *Proceedings: Southern Marketing Association*, p. 147.

Надано до редакції 07.03.2014

Герасимчук Зоряна Вікторівна / Zoriana V. Herasymchuk
org@volw.lutsk.ua
Корсак Віктор Іванович / Viktor I. Korsak
victor.korsak@gmail.com

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Розвиток регіональних роздрібних торговельних мереж у економічних теоріях [Електронний ресурс] / З.В. Герасимчук, В.І. Корсак // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3 (13). – С. 140-146. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>